

Läro utbildningen
10-poängsuppsats i Svenska
SSVD01 (Svenska 61-80p)
Vårterminen 2006

Liza Marklunds *Sprängaren*
En studie över genusperspektivet i Sprängaren

Författare
Jessica Berlin

Handledare
Sigurd Rothstein

Liza Marklunds *Sprängaren*

En studie över genusperspektivet i Sprängaren

Abstract

Uppsatsen syfte är att ta reda på hur genusperspektivet framställs i Liza Marklunds kriminalroman *Sprängaren*. Fokus har lagts på karaktärerna Annika Bengtzon och Christina Furhage. Tonvikten ligger främst på Annika. Författaren Liza Marklund och *Sprängaren* presenteras i inledningen samt syftet och problemprecisering. Därefter följer en kort historik som har sin utgångspunkt i 1800-talet och som löper ända fram till idag. Detta ger en inblick över hur genusperspektivet har förändrats över tid. Fördelar och nackdelar med genusperspektivets förändringar presenteras i genomgången av resultatet och diskussionen. Den största förändringen som har skett är att kvinnan har blivit självständig genom att ha fått en röst samt barnomsorgens stabilitet i samhället. Dock lever traditionella mönster kvar och därmed finns det fortfarande skillnader mellan kvinnor och män.

Ämnesord: Liza Marklund, *Sprängaren* och genusperspektiv.

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1.1 Författarporträtt Liza Marklund	4
1.2 Kriminalromanen <i>Sprängaren</i>	5
1.3 Syfte och problemprecisering	5
2 Historik	7
2.1 Kvinnans roll under 1800-talet	7
2.2 1900-talet och framåt	8
2.3 Karriärkvinnan	9
2.4 Kvinnan som chef	9
2.5 Genus	11
2.6 Det obetalda hemarbetet	12
2.7 Kvinnors och mäns kommunikation	12
3 Metod och material	14
3.1 Genomförande och upplägg	14
3.2 Vidare forskning	14
4 Genomgång av material	15
4.1 Karriärkvinnan	16
4.2 Kvinnan som chef	18
4.3 Förväntningar på karriärkvinnan	20
4.4 Det obetalda hemarbetet	21
4.5 Samvetskval	23
5 Diskussion	25
5.1 Förväntningar på karriärkvinnan	25
5.2 Barnomsorg och heltidsarbetande föräldrar	26
5.3 Kvinnans kamp mot jämställdhet	26
5.4 Genus	27
6 Sammanfattning	29
Litteraturförteckning	30

1 Inledning

Annika log blekt. Ibland fick hon så oändligt dåligt samvete. Hon var inte bara obalanserad som arbetsledare och värdelös som reporter, hon var en rutten hustru och urusel mor också. (Marklund, 1998:195)

Citatet som är hämtat ur Liza Marklunds kriminalroman *Sprängaren* (1998) känns säkerligen igen av en del yrkesverksamma småbarnsföräldrar. Tankar om otillräcklighet är ett problem bland arbetande föräldrar i dagens samhälle. Detta beror på att samhället är i ständig förändring och förväntningar som att arbeta, sköta hushåll och hålla figuren i trim ökar bland både kvinnor och män. Men även om förväntningarna är högre på både kvinnor och män lever de traditionella könsrollerna kvar. Enligt Josefsson (2005) är det fortfarande kvinnan som sköter hem och hushåll. Hon väljer också att minska arbetstiden för att hinna med hushållet (s.46).

Marklund har i sin roman brutit det traditionella mönstret och visar att det inte nödvändigtvis är kvinnan som ska ge upp sin karriär. Kvinnor som tar för sig av yrkeslivet är den fiktiva huvudfiguren Annika Bengtzon i *Sprängaren*. Men rollen som yrkesarbetande kvinna och mamma har även sina nackdelar, vilket vi får ta del av i ett gräl mellan Annika och hennes make Thomas.

- Där ser ni, nu har ni väckt pappa också, skrek Annika.
 - Du skriker ju värre än ungarna tillsammans, sa Thomas och stängde dörren med en smäll.
- Annika kände tårarna stiga upp i ögonen igen, helvete, helvete, att hon aldrig lärde sig. Hon sjönk ihop på golvet, tung som en sten.
- Mamma, är du ledsen mamma?
- Mjuka händer strök över hennes kinder, klappade tröstande hennes huvud.
- Nej, jag är inte ledsen, jag är lite hängig bara, Jag jobbade så länge igår.
 - Du ska inte jobba så mycket, sa han. Du blir så trött då. (Marklund, 1998:80f)

Annika vill gärna vara en god förälder och maka, men tröttheten gör att hon varken har tid eller tålamod med familjen.

1.1 Författarporträtt Liza Marklund

Liza Marklund (1962-) växte upp i byn Pålmark i Norrbotten. När hon var sexton år flyttade hon från Pålmark till Piteå för att ägna sig åt gymnasiestudier. Dessa valde hon dock att avbryta och istället tog hon arbete som servitris och städerska. Detta sysselsatte hon sig med i två år för att sedan bege sig till Stockholm. Därifrån gav hon sig ut i världen. Marklund arbetade bland annat som apelsinplockare i Israel. Där träffade hon en amerikan som hon blev gravid med. Hon följde med honom till USA, för att sedan återvända till Sverige. Hemma igen läste hon till journalist på Kalix folkhögskola samtidigt som hon födde sin äldsta dotter. Dottern heter Annika liksom huvudfiguren i *Sprängaren*. När Marklund var färdigutbildad

journalist arbetade hon på lokala tidningar i Norrbotten och avancerade sedan till högre befattningar på Aftonbladet, Expressen, Metro och TV4. Liksom många kändisar har familjen bosatt sig i Stockholm (<https://www.forflex.se>). Marklund har författat verken:

- *Gömda* (1995, rev. uppl. 2000)
- *Sprängaren* (1998)
- *Studio sex* (1999)
- *Paradiset* (2000)
- *Prime time* (2002)
- *Det finns en särskild plats i helvetet för kvinnor som inte hjälper varandra* (2005)

Det sistnämnda verket *Det finns en särskild plats i helvetet för kvinnor som inte hjälper varandra* (2005) har Marklund skrivit tillsammans med Lotta Snickare. I denna bok diskuterar de vad som är manligt och kvinnligt samt vilka problem som kan uppstå män och kvinnor emellan i hem och arbete. Boken diskuteras på sidorna 9, 10, 12, 16 (Anna Wahl) och 26 i studien.

1.2 Kriminalromanen *Sprängaren*

Sprängaren (1998) handlar om tvåbarnsmamman Annika Bengtzon som är reporter och nybliven chef på kriminalredaktionen för en kvällstidning. Nyhetspådraget är stort när den fiktiva OS-generalen Christina Furhage blir mördad i bombdådet på Victoriastadion i Stockholm. Sökandet efter sanningen upptar alla Annikas vakna timmar och det blir lite tid över för familjen. Marklunds roman skildrar stressen på en tidningsredaktion, samhället och rollen som småbarnsförälder och fru.

Sprängaren är en mycket omtyckt bok bland läsare. Marklund vann 1998 det allra första Polonipriset för kriminalromanen *Sprängaren* (Lundin, Matz & Treter, 2000:82). Detta pris instiftades 1998 att locka svenska kvinnliga författare till att skriva fler kriminalromaner (Eriksson, 2002:229). Polonipriset hjälper till att sprida deckartrenden i Sverige. Marklund nådde stor framgång med sin roman och försäljningssiffrorna var så enorma att den har kommit att kallas för århundradets svenska bästsäljare.

1.3 Syfte och problemprecisering

Syftet med studien är att ta reda på om och hur genusperspektivet har förändrats sedan 1800-talet och framåt. Enligt SAOL (2005) betyder genus inom den kvinnliga forskningen *socialt*

kön. I studien tas även hänsyn till hur detta har påverkat kvinnans nuvarande ställning i samhället. Studien ser till vilka fördelar och nackdelar som förändringarna har bidragit med.

2 Historik

Genusperspektivet är ett uppmärksammat debattämne och litteraturen kring genusforskning är åtskillig. Därmed har det varit svårt att välja litteratur eftersom likasinnade diskussioner tas upp i de olika böckerna. Avsikten med historikkapitlet var att lägga fokus på litteratur från år 2000 och framåt. Dock har i vissa fall innehållet från äldre upplagor använts eftersom materialet har varit relevant för studien.

2.1 Kvinnans roll under 1800-talet

Skillnader på kraven som ställs på kvinnor och män är ett debatterat ämne i dagens samhälle, vilket det även var på 1800-talet. Kraven på kvinnor kan variera från exempelvis matlagningskunskaper till utseende. Under 1800-talet skulle exempelvis en hustru inom borgerskapet ha vissa egenskaper. Den viktigaste egenskapen var att hon kunde sköta hushållet. Dessa krav innebar att hon skulle kunna sy, väva och laga mat. Hon skulle även ha goda språkkunskaper samt kunna teckna och vara musikalisk för att behaga sin make. Det var också till kvinnans fördel om hon hade en viss förmögenhet att tillföra äktenskapet (Andersson & Teleman, 1995:121). Under 1800-talet var därmed inte kvinnans utseende medräknat i egenskaperna som det är idag.

Fanns det då någon jämställdhet trots denna fixering kring kvinnans egenskaper? Enligt Andersson och Teleman (1995) skickades ungdomar iväg när de fyllde tolv eller tretton år för att arbeta i någon annans hem. Detta eftersom det ansågs välgörande för deras utveckling. Ungdomar skulle ”lära skicka sig i andras linnen” (s.122). Motivet till detta beror bland annat på att skolväsendet ännu inte var särskilt utbyggt. Det var till exempel först på 1850-talet som flickskolväsendet expanderade på allvar (a.a., 1995:122). Samhället har utvecklats och idag har alla barn, flicka som pojke, rätt till skolgång.

När arbetet i någon annans hem var avslutat var kvinnans nya uppgifter att bli någons hustru. Hon skulle vara en god maka och kunna sköta hushållet på egen hand. Enligt Andersson och Teleman (1995) var 90 procent av Sveriges befolkning bosatt på landsbygden och många hushåll var självförsörjande ända in på 1870-talet. Detta oavsett om man var från de borgerliga kretsarna eller ej. Fastän de borgerliga familjerna hade tjänstefolk deltog ändå hustrun i det dagliga arbetet för att sysslorna skulle hinnas med. Detta lämnade därmed inte mycket tid över för avkoppling som till exempel läsning (s.122f). Bilden av kvinnan från de borgerliga

kretsarna kan ibland framställas som om hon inte gjorde något arbete under dagarna, men Andersson och Teleman visar på motsatsen.

2.2 1900-talet och framåt

Förändringen av hushållsarbetet sker när så kallade barnstugor infördes på 1930-talet. Dessa tillkom i takt med att kvinnor behövdes som arbetskraft i samhället. Barnstugor, som är föregångare till dagens förskola, togs i bruk för att barnafödandet inte skulle avstanna (Josefson, 2005:64). Barnstugorna gav kvinnor nya möjligheter som att arbeta och bilda familj samtidigt, men liksom idag kvarstod arbetet hemma i hushållet efter arbetstid.

Den offentliga barnomsorgen har successivt utökats i Sverige för att underlätta för den dubbelarbetande kvinnan (och mannen). Mätningar av den kommunala barnomsorgens utveckling mellan 1972 och 2003 visar på en ökning av utnyttjandet av barnomsorg.

<u>Kommunal barnomsorg 1972 – 2003</u>								
Antal barn i befolkningen i 1000-tal och andel (%) med kommunal barnomsorg i olika åldersgrupper:								
<u>Ålder</u>	<u>1972, Antal %</u>		<u>1980, Antal %</u>		<u>1990, Antal %</u>		<u>2003, Antal %</u>	
1-6 år	689	12	604	36	641	57	558	83
7-9 år	360	6	338	22	289	50	317	74
10-12 år	316	1	332	3	294	7	373	10

Källa: Barnomsorg, 1972-90 SCB, 2003, Skolverket.

1972 utnyttjade endast 12, 6 respektive 1 procent barnomsorgen jämfört med 2003 då 83, 74 respektive 10 procent använde sig av barnomsorgens tjänster. Därmed skulle man kunna tro att Sverige har hunnit långt när det gäller jämställdheten, vilket vi även har fått pris för i internationella sammanhang.

Conradson & Rundquist (1997) menar att förseningen av jämställdheten beror bland annat på att den svenska arbetsmarknaden är uppdelad i en privat och en offentlig sektor. Generellt kan man säga att i den privata sektorn arbetar män och i den offentliga sektorn arbetar kvinnor. I den privata sektorn är lönerna betydligt bättre än i den offentliga sektorn (s.41). Detta bidrar till att kvinnor blir åsidosatta och inte har samma förutsättningar som männen inom den privata sektorn att bli ekonomiskt oberoende.

2.3 Karriärkvinnan

Kvinnor som vill göra karriär får ofta arbeta hårt för att visa sig värdiga sina chefspositioner. Enligt undersökningar av Conradson och Rundquist (1997) anser karriärkvinnan att hon utför dubbelarbete. Hon menar att hon växlar mellan två krävande arbeten, det ena är yrkesarbetet och det andra är hemmet (s.96). Detta kan vara en stressig situation för yrkesarbetande kvinnor då de enligt Conradson och Rundquist (1997) ska vara yrkesverksamma samtidigt som de förväntas sköta hushållet och behaga sin make. Åtminstone är detta bilden som media ofta skapar menar Conradson och Rundquist (1997:20). Medias bild av den yrkesarbetande kvinnan överensstämmer inte alltid med verkligheten.

Kvinnor som vill göra karriär behöver därmed stöd hemifrån på ett eller annat vis. På 1950-talet tog familjer hjälp av inneboende tjänstefolk, vilket inte är allmänt accepterat i dagens samhälle. Detta skulle annars kunna vara ett sätt att underlätta för familjer som båda arbetar heltid. Idag tar familjer istället hjälp av en mormor eller delar barn och make på hushållsarbetet. I vissa fall anlitar familjer timanställd städhjälp (a.a., 1997:96). Hjälpen finns alltså för familjer som behöver den och kan tänka sig att ta emot den.

2.4 Kvinnan som chef

Kvinnor har svårare att göra karriär än män på grund av orsaker som till exempel jämställdhet. I en utredning (*Mansdominans i förändring*) av Anna Wahl beskrivs hur motståndet mot jämställdhet och jämställdhetsarbete förändrats under en tioårsperiod.

Kunskapsnivån inom jämställdhetsområdet har höjts, alla känner alltså till mycket mer om orättvisorna idag. Det har däremot inte automatiskt lett till att jämställdhetsarbetet gått framåt. Istället har en ny typ av motstånd uppstått. Chefer eller offentliga personer kan jämställdhetsområdet så bra att de kan säga "rätt saker". Där emot gör de ingenting för att driva frågan. Tvärtom motarbetar de den i det tysta. (Marklund & Snickare, 2005:91)

Marklund och Snickare (2005) skriver att män är rädda för att släppa in kvinnor på deras områden. Om de skulle släppa in kvinnor på arbetsplatser kanske kvinnorna tar för mycket utrymme.

Fördelningen mellan manliga och kvinnliga chefer är ojämn, vilket tabellen nedan visar. Tabellen är uppdelad i chefer efter sektor. Den mäts i antal och könsfördelning (%). Undersökningen utfördes 2002.

Sektor	Antal		Könsfördelning	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Privat sektor	34 560	146 570	19	81
Offentlig sektor	16 490	12 770	56	44
Stat	900	1 670	35	65
Kommuner	14 670	10 110	59	41
Landsting	930	990	48	52
Totalt	51 060	159 340	24	76

Källa: Medlingsinstitutet, producent SCB

Enligt tabellen är en fjärdedel av cheferna kvinnor. I den privata sektorn är knappt en femtedel av cheferna kvinnor och i offentlig sektor är mer än hälften av cheferna kvinnor.

Jämställdhetskampen är resultatet av kvinnors fejd till en rättvisare fördelning mellan kvinnor och män. Det första stora genombrottet i kvinnohistoria var när kvinnor fick rösträtt i Sverige. Detta fick vi först 1919, men då hade också frågan diskuterats i riksdagen under 35 år. 1974 infördes fri abort i Sverige. Först 1983 blev kvinnomisshandel straffbart och så sent som 2005 är det våldtäkt att tvinga till sig samlag med en redlöst berusad kvinna. Dessa årtal visar enligt kvinnomaktutredningen att det kommer att ta minst hundra år innan jämställdhet har nått arbetsplatserna om utvecklingen fortsätter i samma långsamma takt (a.a., 2005:91f). Utvecklingen går långsamt och kvinnor har enligt Marklund och Snickare (2005) som uppgift att fortsätta de kvinnliga föregångares kamp mot ett jämlikt samhälle.

Regeringen kämpar också för ett rättvisare samhälle och deras fokus ligger bland annat på jämställdhetsfrågor. Några av riktlinjerna är exempelvis:

- Jämn fördelning av makt och inflytande
- Lika lön för lika och likvärdigt arbete
- Män och jämställdhet

(Ur ”Jämt och ständigt”, Regeringens skrivelse till Riksdagen om Regeringens handlingsplan för jämställdhetspolitiken. Skr 2002/2003:140)

Arbetsmarknaden är fortfarande männens vinnande sfär. Männen har enligt Josefson (2005) inte lika svårt att göra karriär som kvinnor. Hon menar att samhällets övre skikt domineras av män med 86 procent av alla ledningsgrupper i svenska organisationer och 42 procent av organisationerna har inte med en enda kvinna i styrelsen. Enligt dessa siffror är de flesta chefer

män, inom alla nivåer. Detta får förstås konsekvenser för kvinnan eftersom männen förfogar över mycket makt och inflytande. Männen bär omedvetet med sig olika åsikter och värderingar som inte gynnar kvinnor (s.45). Dessa uppgifter visar på hur svårt det kan vara för kvinnor att komma in på arbetsmarknaden som huvudsakligen styrs av män.

Josefson (2005) menar att därmed får kvinnor med en chefsposition arbeta dubbelt så hårt som männen för att visa sig förtjänta av posten. Detta trots att undersökningar har resulterat i att kvinnor på chefspositioner är väl så kompetenta som män i motsvarande ställning. Resultaten har även visat på att kvinnor är mer välutbildade än män (s.45). Dessutom anser Josefson (2005) att fler män sitter på högre poster än kvinnor eftersom oftast tas beslut och rekryteringar i samband med informella sammanhang. Männen får ofta positionerna därför att de umgås med varandra och har lärt känna varandra väl. En annan förklaring är att en chef ska överensstämma med manlighetsnormen, det vill säga att vara rationell och beslutsam (s.45). Det krävs jämvikt i arbetsfördelningen mellan män och kvinnor för att uppnå jämställdhet.

2.5 Genus

Genus handlar om de roller som människan fostras till. Det är inte biologiskt betingat utan handlar om de föreställningar, idéer och handlingar som formas av kön. Flickor och pojkar förväntas utifrån sociala och kulturella faktorer vara på ett visst sätt (Josefson, 2005:5). Flickor exempelvis förväntas redan i tidig ålder att vara duktiga, ta ansvar och ställa upp. De uppmuntras även till att vara omhändertagande, visa känslor och samtala. Ibland används de till och med som extrafröknar i skolmiljön. Pojkar däremot förväntas vara självständiga, vilda, tuffa, okänsliga, inte gråta, inte söka närhet och inte erkänna svaghet. Josefson (2005) menar att redan innan pojkar och flickor börjar skolan är de medvetna om vad de kvinnliga och manliga normerna står för (s.17f). Barn anammar dessa redan befintliga normer genom att se på kvinnors och mäns olika sätt att vara.

En kvinna har även idag förväntningar att leva upp till liksom kvinnor på 1800-talet. Enligt Josefsson (2005) är kraven på kvinnan att hon ska vara socialt kompetent, smidig, anpassningsbar, vårdande, omhändertagande, känslösam, empatisk och kunna leva sig in i andra människors situation samt kunna lösa konflikter. Hon ska dessutom vara vacker, snygg och sexig samt vara stark och självständig och kunna ta för sig, men dock inte för mycket (s.31). Förväntningarna är många och svåra att leva upp till.

2.6 Det obetalda hemarbetet

Hemarbetet kan ibland ta för mycket tid av fritiden. En undersökning som har gjorts över det obetalda hemarbetet visar att riksgenomsnitt över dagligt hushållsarbete för kvinnor och män i alla åldrar och hushållstyper är följande:

- Matlagning: kvinnor 46 minuter/män 25 minuter
- Diskning och avdukning: kvinnor 20 minuter/män 10 minuter
- Tvätt: kvinnor 18 minuter/män 4 minuter
- Underhåll av bostad och trädgård: kvinnor 20 minuter/män 40 minuter
- Inköp: Kvinnor 28 minuter/män 23 minuter

Män och kvinnor delar upp arbetet mer lika i hemmet idag jämfört med för 30 år sedan. Detta beror på att kvinnor gör mindre hushållssysslor. (Källa: SCB 2003; *Familj och arbete – vardagsliv i förändring* red. Bygren, Gähler och Neramo (2004) (Josefson, 2005:46).

Detta innebär att kvinnan lägger ner trettio minuter mer på hushållssysslor varje dag i veckan. Därmed arbetar hon sammanlagt tre och en halv timme mer i hemmet än mannen. Till detta får man även lägga till tid för sådant som hämtning och nattning av barn för de familjer som har några.

Josefson (2005) anser att kraven som bland annat att ha ett välstädat hem leder till gräl i familjen. De första grälen som vanligen uppstår när en kvinna och en man flyttar ihop brukar gälla städning och tvätt. Enligt Josefson har kvinnor och män har olika uppfattningar om städning och tvätt. Hon menar att när det gäller städning och tvätt är det mannen som bestämmer hur mycket städning som ska utföras. Vill kvinnan ha renare i hemmet får hon städa själv. Detta leder till att kvinnan gör det mesta i hemmet, som till exempel att laga mat, diska, städa, tvätta och hämta barn på dagis. Därmed menar Josefson att det också är vanligt att kvinnor går ner i arbetstid för att hinna med hemmets sysslor och barnen, vilket minskar deras karriärmöjligheter och löneutveckling (s.46). Kvinnor förlorar inkomst och pension på att till exempel förkorta sin arbetstid för att hinna med hushållsarbete och barn.

2.7 Kvinnors och mäns kommunikation

Kvinnors och mäns sätt att kommunicera skiljer sig, vilket kan leda till missförstånd ibland. Samtalet följer med oss i skolan och i arbetslivet såväl som i privatlivet. Enligt Marklund och Snickare (2005) pratar pojkarna två tredjedelar av tiden i skolan och flickorna en tredjedel av tiden. Detta följer sedan med i arbetslivet (s.49). På en arbetsplats som bestod av 22 personer,

varav tio var kvinnor och tolv män, gjordes en undersökning, *Delad kommunal makt* (1996), som gick ut på att granska arbetet i svensk socialnämnd under ett års tid. Man undersökte hur män och kvinnor agerade och bemöttes i politiken. I undersökningen mättes även talartiden. Man fann i undersökningen att kvinnorna ofta avbröts medan männen fick prata till punkt. Vidare hamnade männens motioner och sakfrågor högst på agendan och kvinnornas längst ner. Detta innebär att det inte räcker att fördela tjänsterna enligt kön på arbetsplatser utan man måste även ändra på villkoren från grunden för att det ska fungera i praktiken (Marklund & Snickare, 2005:49f). Det krävs samtal och utvärderingar för att nå jämställdhet. Förändringar måste ske redan i mäns och kvinnors sätt att kommunicera.

3 Metod och material

Studien är av sociologisk och feministisk karaktär. Situationerna i romanen sätts i ett sammanhang som visar betydelsen av att kvinnor och män har ett fungerande samspel för ett jämlikare samhälle. Studien ser till hur kvinnans situation i samhället har förändrats. Detta parallelliseras med två kvinnors situation i föreliggande roman. Materialet är baserat på kriminalromanen *Sprängaren* av Liza Marklund samt litteratur kring feministisk forskning och uppgifter från statistiska centralbyrån. Valet föll på Marklunds roman då jag tyckte att kvinnoperspektivet hade en framträdande roll i denna. Även deckarens ökade popularitet bidrog till valet av bok.

Marklunds roman är en påhittad berättelse som, medvetet eller omedvetet, speglar kvinnan i samhället. Romanen tar upp svårigheter som kvinnan kan stöta på i dagens samhälle samt maktkampen mellan kvinnor och män. Fokus har främst lagts på huvudfiguren, det vill säga kriminalreportern Annika Bengtzon. Men även OS-generalen Christina Furhage diskuteras i studien. Dessa två kvinnor har starka personligheter med olika bakgrund. Jag har valt att fokusera på dessa två framgångsrika kvinnor på grund av deras sätt att hantera yrkes-, mamma- och hustrurollen.

3.1 Genomförande och upplägg

Studien är baserad på kvinnoperspektivet i Liza Marklunds roman *Sprängaren*. Under läsningens gång antecknades reflektioner över berättelsens innehåll. Dessa reflektioner har sedan använts som riktlinjer till genusperspektivet. Detta perspektiv var förutbestämt när läsningen av romanen påbörjades. Beslutet togs i samråd med handledaren.

Studien inleddes med historikkapitlet. Under tiden historikdelarna tillkom, skrevs litteraturlistan parallellt. Därefter tillfördes metod och materialkapitlet, genomgången av material samt genomförande och upplägg. Sedan följde arbetet med diskussion, sammanfattning och abstract. I inledningen presenteras författaren och romanen för att läsaren ska kunna sätta sig in i primärlitteraturen från början av studien.

3.2 Vidare forskning

Från studiens början var det tänkt att både Marklunds roman *Sprängaren* och Åsa Larssons

Solstorm (2004) skulle ingå i studien. En liknande studie skulle dock kunna göras på Larssons roman.

4 Genomgång av material

Marklund berör frågor kring kvinnorollen. Hon framställer kvinnor i karriären och dess roller i arbetet och i familjen. Genusperspektivet är tydligt i hennes roman. I genomgången av materialet kommer tonvikten att läggas på huvudfiguren Annika Bengtzon. Hon har rollen som heltidsarbetande journalist, hustru och småbarnsmamma. Annika får ofta dåligt samvete för att hon inte känner sig som en tillräckligt bra arbetsledare och reporter. Detta känner hon även inför hustru- och mammarollen (Marklund, 1998:195). Marklund visar i romanen hur problematiskt det kan vara att kombinera den yrkesverksamma rollen och familjelivet. Källhänvisningen här är fullständig, men under resterande del av kapitel fyra kommer endast sidhänvisning ges eftersom det enbart är *Sprängaren* som diskuteras.

Genusperspektivet genomsyrar hela Marklunds roman *Sprängaren*. Maktkampen mellan kvinnor och män har en central roll i romanen. Huvudkaraktären, Annika Bengtzon, som arbetar som kriminalreporter på en kvällstidning möts av ett kvinnoförakt då hon anställs som chef på kvällspressens redaktion. Annika får lägga ner mycket möda och slit för att kollegerna ska acceptera hennes chefsposition, vilket sker på bekostnad av familjelivet.

- Kom igen nu Thomas. Var inte sur.
- Du är borta en hel lördag och sedan kommer du hem och svär, sa han trött. Ska vi bara ta skit här hemma jämt?
Hon kände tårarna stiga upp i ögonen, tårar av trötthet och otillräcklighet. (s.73)

Annika kämpar för att få tid över till både familj och arbete, men det blir inte alltid som hon har tänkt sig.

Detsamma gäller OS-generalen Christina Furhage som redan har etablerat sig på chefsposten. Hon har också fått arbeta hårt för sin position. Hennes taktik att skapa ordning skiljer sig dock från Annikas då hon väljer att hota folk till tystnad. Hon kan även ha fostrats av mannens ledarteknik eller är hon påverkad av sin kärlekslösa uppväxt. En av byggnadsarbetarna på OS-stadion uttalar sig om Christina som arbetsledare.

Det var ett riktigt fruntimmer, sa Blåstället. Det finns nog ingen som hade kunnat genomföra det här utom hon. (s.212)

Christina har förtroende och respekt med sig hos sina medarbetare.

4.1 Karriärkvinnan

Annika är en kvinna med karriären framför sig. Hon tillbringar åtskilliga timmar på redaktionen av två skäl. Det främsta skälet är att hon trivs med sitt arbete. Det andra skälet är att hon

måste visa kollegerna att hon är väl förtjänt av chefspositionen. Läsare konfronteras tidigt av motgångarna som Annika stöter på som nybliven chef. En av hennes manliga kolleger som ställer till mest bekymmer för henne är Nils Langeby och han gör sig inga besvär med att dölja sin fientliga inställning till henne.

Hon tittade upp på människor i rummet, läste deras reaktioner på vad hon hade sagt. Jansson halvsov, han skulle gå hem snart. Nyhetschefen Ingvar Johansson tittade uttryckslost på henne. Reportern Nils Langeby, den äldste på kriminalredaktionen, med sina 53 år, kunde som vanligt inte dölja sin fientlighet. (s.37)

Nils fientlighet beror på att han var nästan säker på att få chefsposten eftersom han är äldst på redaktionen. Ser man då till jämställdhetskampen som Anna Wahl gjorde en undersökning om visar Nils tecken på att han känner sig hotad av Annika vid makten. Han har svårt att acceptera en ung kvinna på chefsposten som han ansåg som sin. Därmed gör han motstånd till allt som Annika företar sig.

Nils ifrågasätter inte bara allt Annika säger utan han kallar henne även för nedsättande ord som ”fittjävlar” bakom hennes rygg.

– Bombsäkra poliskällor, sa Nils Langeby och spände ut bröstkorget. Han drog av sig skinnjackan, började kavla upp ärmarna på skjortan och gick bort mot sitt rum i korridoren som vätte mot parkeringshuset.
– Nu jävlar ska du få se, fittjävlar! (s.103)

Annika gör sitt yttersta för att undvika onödiga diskussioner med Nils, men ibland tappar hon tålamodet med honom. Nils gör vad han kan för att sabotera för Annika. Han begår dock ett misstag när han vänder sig till chefredaktören Anders Schyman. Annikas chef är nöjd med hennes insats. Schyman ger Annika chefspositionen på grund av hennes erfarenheter som journalist, oavsett om hon är kvinna eller man. Marklund och Snickare (2005) menar att chefer eller offentliga personer motarbetar kvinnors och mäns jämställdhetsarbete (s.91). Schyman visar att han arbetar för jämställdhetsfrågan.

Nils går till Schyman för att beklaga sig över Annikas inkompetens som chef. Han framhäver klagomål från medarbetarna som icke är sanningsenliga.

– Folk litar inte på henne. Hon tror att hon är något. Hon trampar folk på tårna och vet inte hur man uppför sig.
– På vilket sätt har det drabbat just dig?
Reportern slog ut med händerna.
– Ja, jag har inte drabbats, men man har ju hört... (s.101)

Nils är en jämmerlig man som inte kan stå för sina åsikter. När han tar upp sina synpunkter om Annika som chef säger han att inte själv har blivit utsatt men han vet de som har. Svart-

sjukan får honom att framstå i dålig dager och hans bitterhet mot Annika är mycket opassande. Annika som utförde samma sysslor redan innan redaktionen hade fått en ny tillförordnad chef anser att det inte är mer än rättvist att hon numera får betalt för det hon arbetar som hon utför. Nils argument till berättigande av chefsposten är: "Han var ju 53 och Annika bara 32." (s.72) Om Nils hade varit intresserad av chefsposten skulle han ha ansträngt sig mer och inte bara inväntat att posten skulle ha tilldelats honom.

4.2 Kvinnan som chef

Annika har valt ett yrke som domineras av män och därmed består större delen av hennes kolleger av män och någon enstaka kvinna. Vid ett tillfälle sitter hon tyst i sammanträdesrummet och tittar sig omkring då hon plötsligt inser: "Med ens slog det henne att alla var män utom hon." (s.123) Det ger en talande bild om hur Annika känner sig när hon försöker försvara sig mot männens åsikter som går emot hennes. Den obehagliga situationen får henne att sänka rösten och tvivla på sina ord. Vid ett annat sammanträde hamnar Annika i ett utanförskap som sårar Annika djupt.

Männen vände bröstorgarna mot varandra och ryggtavlorna mot Annika där hon satt borta i hörnet. Rösterna flöt ihop till en ekande kakofoni, hon lutade sig tillbaka och kämpade för att få luft. Hon var körd, hon visste att hon var körd. (s.188)

Liknande bilder av Annikas ensamhet framställs i romanen och chefsposten är inte som hon har föreställt sig. Maktkamperna tär på hennes krafter både fysiskt och psykiskt, vilket gör att hon ifrågasätter sin egen insats.

Annika utsätts för maktkamp dagligen i sitt arbete och det är inte enbart Nils som ifrågasätter hennes kompetens. Nyhetschefen Ingvar Johansson är ytterligare en person som visar arrogans genom att ta ordet från Annika. Han har tidigare kunnat föra talan fritt utan konkurrens och det vill han bestämt fortsätta med. Ingvar tar varje chans han får att avbryta henne för att ta över samtalen. Annika får därmed visa sin bestämdhet genom att ta ordet direkt utan att låta Ingvar få möjligheten att utnyttja talarutrymmet eftersom han inte anser att det finns plats för dem båda:

Annika väntade inte på Ingvar Johansson utan började prata direkt. Hon visste att nyhetschefen gärna drog allting, även hennes ansvarsområde. Det tänkte hon inte vänta på. (s.61)

Men det finns även de dagar som hon inte orkar ta dessa tysta konflikter och väjer undan för Ingvar:

Annika satte sig vid bordet och noterade att Ingvar gick in för att ta kommandot idag. Så var det alltså, hon hade pratat för mycket på mötet igår. (s.123)

Vid dessa tillfällen funderar Annika på om chefspositionen är värd all förolämpning som kommer med den.

Men det är inte bara männen som försvårar arbetet för Annika på redaktionen. Hennes egen sekreterare, Eva-Britt Qvist, vänder till och med henne ryggen. Sekreteraren visar tydligt att hon misstror Annikas kompetens och sviker ett förtroende som är av stor betydelse eftersom de är beroende av varandra. När Annika ber henne om något svarar hon oftast med en otrevlig kommentar som till exempel:

– Här har du. Och vill du att jag ska börja koka kaffe åt dig också så kan du säga till mig på en gång, och inte gå via chefredaktören! (s.146)

– Varför det? Du kan ta det här. Jag har faktiskt mycket att göra. (s.149)

Otrevligheterna är många, vilket är påfrestande för Annika. Eva-Britt och Annikas dåliga samarbete leder till att Annikas arbetsbörda blir ännu tyngre än vad den redan är.

Annikas stöd ligger hos chefsredaktören Schyman. Han står bakom henne till hundra procent och när Annika misströstar berättar han för Annika varför hon sitter på chefspositionen. Schyman hyser ett stort förtroende för henne och beskriver hennes egenskaper som följande:

Jag tycker hon är en formidabel reporter och en bra organisatör. Hon kan prioritera och delegera. Dessutom tvekar hon aldrig att göra sådant som är obehagligt. Hon är driftig och kunnig... (s.101)

Trots dessa lovord tvivlar ändå Annika på sin förmåga, men det är inte underligt på grund av de motgångar hon möter hos sina kolleger. Det är dock inte bara Annika som stöter på problem, utan det gör även Schyman. Han får ta emot folks klagomål på Annika som ledare och i vissa fall anser han att diskussionen är nere på dagisnivå.

Chefredaktören suckade djupt när dörren gick igen. Ibland steg faktiskt dagisfaktorn långt över den nivå han stod ut med. (s.104)

Chefredaktören lutade sig tillbaka och suckade. Han trodde han fyllt veckans dagiskvot, men tydligen inte. (s.265)

Som chefredaktör är det förståeligt att Schyman blir irriterad på att ödsla tid på sådana diskussioner som hade kunnat lösas kollegerna emellan. Dessa diskussioner tar onödig tid och energi som hellre kunde ha lagts på arbetet. Samtidigt är det viktigt att lösa konflikter för att arbetet ska flyta på, men det har inte redaktionen tid med då de arbetar intensivt med bombdåden.

4.3 Förväntningar på karriärkvinnan

Christina Furhage, OS-generalen som blev mördad av första bomben, framställs som en superkvinna i media. Hon har alla goda egenskaper en kvinna ska enligt 2000-talets normer. Enligt Josefsson (2005) är dessa egenskaper att hon ska vara socialt kompetent, smidig, anpassningsbar, vårdande, omhändertagande, känslösam, empatisk och kunna leva sig in i andra människors situation samt kunna lösa konflikter. Dessutom ska hon vara vacker, snygg och sexig samt vara stark och självständig och kunna ta lagom för sig (s.31). Christinas man Bertil ser sin fru ur medias ögon och enligt honom är hon en enastående kvinna som klarar alla sysslor med glans, likväl i hemmet som på arbetet.

Han plockade upp näsduken och snöt sig igen.
– ... ett äventyr varje dag. Hon ordnade allt härhemma. Mat, städning, bjudningar, tvätt, ekonomin, ansvaret för vår dotter, allt tog hon hand om... (s.97)

Bertil nämner dock inte att familjen har städhjälp. Trots detta är Christinas egenskaper till hennes fördel både i 1800-talet såväl som på 2000-talet. Hennes egenskaper skulle skänka henne en make med hög status avsett tidsperiod. Detta har hon också lyckats med när hon gifte sig med Bertil.

När Annika började undersöka fallet om Christina hittar hon inget annat än lovord om denna respekterade kvinna. Annika hittar bland annat information om Christina i en bok som hette ”Idealkvinnan” och enligt denna var Christina en kvinna som hade lyckats med allt:

Hon hade en fantastisk yrkeskarriär, ett vackert hem, ett lyckligt äktenskap och en välartad dotter. Dessutom tog hon väl hand om sitt yttre, hon var smal och vältränad och såg femton år yngre ut än hon egentligen var. (s.239)

Detta beskriver hur idealkvinnan ska vara idag. Bläddrar man i tidningar eller ser på teve blir kvinnor (och män) ständigt påmind om kraven att lyckas liksom citatet visar på. Det ges flertaliga förslag på hur man kan göra karriär, hur man förnyar sitt hem, hur man bäst kommer i form och hur man ska äta. Det har till och med gått så långt att media ger råd om sexuellt umgänge. Annika som själv jobbar många övertidstimmar blir frustrerad över varje gång någon yttrar sig om Christinas perfekta liv. Speciellt när hennes eget är kaotiskt för tillfället. Men efter hand som Annika undersöker fallet får hon reda på Christinas mörka sidor. Hon har ett förflutet som Annika inte vill lyfta fram i respekt för hennes död samt familj. Annika är som reporter noga med att inte svärta ner människors liv.

Sanningen bakom Christinas perfekta liv är mörk. Istället för den idealkvinna som hon framställs som är sanningen som i citatet nedan.

Christinas första äktenskap hade gått åt helvete, hennes första barn hade dött eller försvunnit på något annat sätt, det andra barnet var pyroman och själv sprängdes hon i småbitar på en öde friidrottsläktare av någon som hatade henne. (s.239)

Den dystra sanningen är en stark kontrast mot bilden som media målat upp av Christina och bilden stämmer inte överens med Lenas, Christinas dotter, bild av mamman. Lena menar att hennes mamma var elak. För det första att överhuvudtaget överväga att lämna bort sin femåriga son Olle med förklaringen att han var besvärlig är en bisarr tanke. Sedan för det andra var inte Lena önskad av Christina utan det var Bertils önskemål. Christina som då var över fyrtio år när de bestämde sig för att skaffa barn var övertygad om att hon inte kunde bli gravid på grund av hennes ålder. Mot Christinas beräkningar föddes dock Lena. Christina gjorde ingen hemlighet av att avskydde sin dotter utan sade det uttryckligen till henne ofta.

– ... Hon hycklade inte med vad hon tyckte om mig. Hon sa alltid att hon avskydde mig. Mitt första minne är att mamma knuffade bort mig så att jag ramlade och slog mig. Pappa tyckte om mig, men han tordes aldrig riktigt visa det fullt ut. Han var väldigt rädd för mamma.
Hon funderade ett tag över detta, sedan fortsatte hon:

– Jag tror de flesta människor var rädda för mamma. Hon hade en förmåga att sätta skräck i folk. (s.269)

Christinas uppskattade ledarskap bottnade i att hon satte människor i skräck för att vinna deras fulla förtroende och det fanns endast två människor som hon egentligen hade respekt för enligt Lena.

– Mamma själv var bara rädd för två personer, och det var mig och Olle. (s.270)

Detta visar på ett tydligt exempel på hur till exempel media kan framställa snedvridna bilder om människors personligheter och livsstil.

4.4 Det obetalda hemarbetet

Christinas sätt att kombinera yrkeslivet med familjen var som synes inte lika idealiskt som hennes karaktär framställdes. Konsten att kombinera karriär med familjeliv är en komplex vardag som ofta utsätter kvinnan för stress. Detta beror på att samhället fortfarande har en traditionell syn på hur kvinnan ska vara som mamma och hustru. Annika upplever till exempel att hon har högre förväntningar på sig hemma än på arbetet.

Hemma var kraven fler, högre och mer outtalade. Hon kände sig aldrig tillräckligt glad, kåt, lugn, effektiv, pedagogisk eller utvilad. (s.71)

Annika som är småbarnsförälder har många sysslor att hinna med både i hemmet som utanför. Rent logiskt sett är det omöjligt för henne att hinna med alla sysslor som en dag kräver av henne. Annika kan skatta sig lycklig med en make som Thomas. Han tar på sig vad man skulle kunna kalla för det kvinnliga hushållsgörat och han tar även ansvar för hem och familj. Of-

tast är det han som lämnar barnen på förskolan samt hämtar dem och ger dem kvällsmat, natar dem och håller maten varm till Annika åtskilliga kvällar.

Annika gick in i köket, det såg ut som ett bombnedslag. Men på bordet stod hennes portion och väntade. Thomas hade lagt upp potatis, filé, gräddsås, brynta champinjoner och isbergssallad på hennes tallrik. Intill glaset stod en folköl som för ett par timmar sedan varit immande kall. Hon ställde in tallriken i mikron och satte jetstarten på tre minuter. (s.194)

Om Annika levde på 1800-talet skulle hon förmodligen förbli ogift eftersom hon varken är från en förmögen familj eller särskilt huslig av sig.

Annika är tacksam för det arbete som Thomas lägger ner i hemmet, men ändå kan hon inte låta bli att lägga sig i hans sätt att göra saker och ting i hemmet. När det gäller hushållssysslorna vill Annika ha det på ett vis och Thomas på ett annat. De har helt enkelt olika inställning till hur rent hemmet behöver vara och liksom Josefson (2005) menar är detta vanliga meningsskiljaktigheter i ett gemensamt hem. Enligt Annika tar Thomas hand om barnen på ett utmärkt sätt, men städningen blir inte som hon har tänkt sig.

Lägenheten var alltid mer eller mindre ostädad, tvättkorgen befann sig oftast i något stadium av översvämning. Thomas var bra på att ta hand om barnen, nästan bättre än vad hon var, men han torkade aldrig någonsin av spisen eller köksbänken, plockade nästan aldrig in i diskmaskinen, lät kläder och oöppnad post ligga i drivor i sovrummet. Det var som om han trodde att de skitiga tallrikarna hamnade i maskinen av sig själv, att räkningarna självmant susade iväg till privatgirot. (s.71)

Här får vi exempel på hur män och kvinnor ser olika på vilka uppgifter som ska göras i ett hem och det är kanske här som kvinnor lägger sina tre och en halv timme mer per vecka än männen i hushållet.

Andra diskussioner som uppstår mellan Thomas och Annika gäller barnuppfostran. Annika har byggt upp en grogrund när hon gick hemma med barnen när de var små, för att barnen ska ha rutiner för deras trygghets skull. När Annika är på arbetet ringer hon ibland hem för att se hur hennes familj har det hemma, men ofta slutar dessa samtal i gräl med Thomas då han ändrar på de befintliga rutinerna. Vid ett tillfälle när hon ringer hem svarar hennes son Kalle som är fem år.

- Hej gubben, hur mår du?
- Bra. Vi ska äta på McDonalds, och vet du Ellen har hållt apelsinjuice på Pongo och valptjuvarna. Det var himla dumt tycker jag för nu kan vi inte se på den mer...
- Pojken tystnade och en snyftning trängde fram.
- Ja, det var himla tråkigt. Men hur kunde hon hålla juice på den? Varför låg filmen på köksbordet?
- Nä, den låg på golvet i tv-rummet, och Ellen sparkade på mitt juiceglas när hon skulle gå och kissa.
- Men varför hade du ställt ditt juiceglas på golvet i tv-rummet? Du ska inte ta in frukosten i tv-rummet har jag ju sagt, det vet du ju!

Annika kände hur hon blev arg. Fan att hon inte kunde åka till jobbet utan att rutiner rubbades och saker förstördes! (s.41)

Enligt Annikas och Thomas förhållningsregler är barnen inte tillåtna att äta inne i vardagsrummet, men denna morgon har Thomas ändå låtit barnen äta frukost framför teven. Det uppstår ett gräl i telefonluren mellan Annika och Thomas. Fastän att Thomas sviker Annika i denna situation är deras förhållande bra. De förstår varandra och stöttar varandras beslut. Thomas har liksom Annika en högre uppsatt tjänst och eftersom han redan är insatt i sin tjänst, ger han Annika den tid som hon behöver för att etablera sig i tjänsten. Problem uppstår då Annika är så uppe i sitt eget arbete att hon glömmer bort att även Thomas har liksom hon både familj och arbete att sköta.

4.5 Samvetskval

Annika lider ofta av samvetskval för att hon inte hinner med sin familj då arbetet upptar det mesta av hennes fritid. När Annika väl kommer hem är hon utmattad och hennes tankar är kvar i arbetet. Annika försöker vara den tålmodiga mamman och åtråvärda hustrun, men istället blir hon irriterad på både Thomas och barnen. Efter sina utbrott får hon dåligt samvete och förstår inte varför det blir så.

Satan i helvete att det skulle bli så här, hon skulle ju bara ringa hem och gulla lite och stilla sitt dåliga samvete. (s.41)

Annika log blekt. Ibland fick hon så oändligt dåligt samvete. Hon var inte bara obalanserad som arbetsledare och värdelös som reporter, hon var en ruten hustru och urusel mor också. (s.195)

Barnen rusade mot henne i total lycka när hon steg in på daghemmet. Det dåliga samvetet högg henne som en kniv i hjärtat. Så här borde en riktig mamma göra varje dag, eller...? (s.224)

Annika har alldeles för mycket att göra på redaktionen och när hon kommer hem har hon ingen energi kvar till familjen och därför klarar hon inga motgångar i hemmet. Att Annika får utbrott beror delvis på att hon får hålla inne aggressioner på arbetsplatsen. Men det beror också på att hon har dåligt samvete för att hon inte finns där för Thomas och barnen. Hon anser att hon gör Thomas och barnen orätt genom att vara borta så mycket som hon är, men hon vill inte heller släppa tidningen därför att hon trivs med sitt arbete.

Annika försöker intala sig själv att hon inte är absorberad av arbetet. Hon menar att hennes olika roller är uppdelade i följande ordning.

Hon ansåg att hon först och främst var människa, därefter mamma, sedan hustru och till sist anställd på Kvällspressen. (s.115)

Men om Annika hade stannat upp en sekund i sitt hektiska liv hade hon sett det som läsare ser. Annika är i själva verket först och främst journalist, därefter mamma, sedan hustru och sist människa. Först och främst är hon journalist eftersom arbetet tar upp all hennes tid. Det faktum att hon spenderar fler timmar med att undersöka bombdåden än med familjen är ett bevis på detta. Detta kan dock förklaras utifrån att bombdåden är tillfälliga och familjen är bestående. En man på väg upp i karriären hade förmodligen gjort samma sak, men frågan är om han hade haft dåligt samvete för sitt självförverkligande. Mammavollen kommer på andra plats då hon gör vad hon kan för att umgås med barnen när hon väl är hemma under deras vakna timmar. På tredje plats kommer rollen som hustru där hon gör sitt bästa för att behaga sin man dels i samtalet och umgänget. Allra sist är Annika människa. Hon sätter sin egen hälsa på spel när hon hoppar över flertalet måltider och sömn. Hon begär mer av sin kropp och själ än vad den egentligen kan utstå, men trägen vinner. Hennes mål är att få det största och sanningsenliga scoopet utan att lämna ut skadlig information om någon person, vilket hon lyckas med. Annikas goda journalistegenskaper leder henne till fallets lösning, än om med risk för sitt eget liv. Nu när hon har löst gåtan och överlevt ett bombhot klarar hon förmodligen också kraven som ställs på henne i fortsatta livet. Händelsen kanske till och med leder till att hon omprioriterar sin yrkesroll och sitt familjeliv.

5 Diskussion

5.1 Förväntningar på karriärkvinnan

Kvinnoidealet har förändrats sedan 1800-talet, men inte så mycket som man skulle kunna föreställa sig. Det stora genombrottet är att kvinnan har fått rösträtt. Hon är inte längre förvisad till att mannen ska föra hennes talan och hon har fått en fri vilja. Nackdelen är dock att de traditionella mönstren kring kvinnor och män har följt med ända in i 2000-talet. Det vill säga de roller vi fostras in i som kvinna eller man.

En kvinnas egenskaper har varit av stor betydelse ända sedan 1800-talet och är det än idag. Bland de första egenskaper en kvinna skulle ha på 1800-talet var att hon kunde sköta hushållet. Numera ska kvinnan utöver detta arbeta, träna, ha ett vackert hem och vara en utvilad och omtänksam mamma och hustru. Visserligen bidrog skönhet säkerligen redan på 1800-talet till att lättare få dottern bortgift med lämplig make som kunde försörja henne. Det som emellertid var av ännu större betydelse än utseendet var om kvinnan hade en förmögenhet att tillföra det nya hemmet. Karaktären Christina Furhage i Marklunds roman är en förmögen kvinna. Därmed är det lättare för henne att få tag i man med god ekonomi. Detta beroende på att de förmodligen rör sig inom samma kretsar i samhället. Christina anses som ett gott parti då hon var framgångsrik, vacker, vältränad och förmögen.

Christinas make Bertil kommer även han från en välbärgad familj. Hon gifte sig med honom på grund av hans förmögenhet och inte av kärlek. Men pengar skänker inte paret lycka utan snarare tvärtom. De har ett kärlekslöst äktenskap, vilket även speglar sig i dottern Lenas välmående. Hon växer upp i ett hem utan kärlek och det får konsekvenser. Lena är pyroman. Hennes benägenhet att sätta fyr på saker och ting är förmodligen ett behov av uppmärksamhet som inte tillfreds hemifrån. Hon vill bli sedd och det blir hon fast ur ett negativt perspektiv. Christina kunde liksom Bertil försöka avvärja detta genom att ge Lena den kärlek ett barn förtjänar. Men eftersom Christina själv växte upp i ett kärlekslöst hem är hon förmodligen inte kapabel att ge sin dotter detta. Kanske upplevde barn sin barndomstid på samma sätt på 1800-talet då äktenskap ofta arrangerades av ekonomiska skäl. Dessa barn hade dock en fördel eftersom hushållet bestod av många olika personer. Barnen var inte så utlämnade som de är idag då de ofta är ensamma hemma utan att ha någon vuxen att vända sig till när de har behov av att prata.

5.2 Barnomsorg och heltidsarbetande föräldrar

Föräldrars tid blir mindre när båda parter arbetar utanför hemmet. Sedan barnstugorna, som är förskolans föregångare, infördes på 1930-talet spenderar föräldrar mycket tid utanför hemmet. I dagens samhälle är den offentliga barnomsorgen och skolnätet väl utvecklat, vilket har både fördelar och nackdelar. Fördelarna faller på kvinnan då hon kan välja om hon ska arbeta eller stanna hemma med barnen. Detta är dock inte så idealiskt som det låter eftersom kvinnan inte har räknats in i samhällets förändringar. Nackdelar är att kvinnor inte har blivit kompenserade för löneskillnaderna som stiftades redan i början av 1900-talet. Därmed tjänar kvinnor betydligt mindre än män. Som en följd av detta är det vanligt att kvinnan tar barnledigt på grund av ekonomiska skäl. Detta bidrar eventuellt till att kvinnan förlorar sin ställning på arbetsplatsen och viss inkomst. Marklunds huvudfigur Annika var också hemma med sina två barn. Tiden med barnen är minst lika värdefull som att uppnå en högre position i yrkeslivet. Annika känner att alla de timmar hon tillbringar på redaktionen är tid hon kunde ha spenderat med familjen. Detta är förmodligen något många yrkesarbetande, kvinnor som män, kan relatera till.

Nackdelarna med barnomsorgen och skolans utveckling är att det leder till dubbelarbete. Enligt Conradsson och Rundquist (1997) menar kvinnor att de växlar mellan två krävande arbete, det vill säga arbetsplatsen och hemmet. Då städhjälp inte är allmänt accepterat i Sverige tar städning och matlagning vid efter arbetspassets slut. Hemarbetet har enligt en undersökning av SCB (2003) dock visat att kvinnor och män numera delar upp arbetet i hemmet. Detta beror på att kvinnor gör mindre i hemmet idag än för 30 år sedan. Kvinnor (och män) har även fått mer hjälpmedel i samhället som till exempel snabbmat och diskmaskin. Men fortfarande utför kvinnor tre och en halv timme mer hushållsbestyr i veckan än män. Annika i Marklunds roman är tacksam över hjälpen hon får av sin make i hushållet. Men ändå kan hon efter en hel arbetsdag komma hem och irritera sig på att han inte har torkat av spisen efter att ha lagat kvällsmat till familjen. Förmodligen hade Annika lagt ner de extra timmarna per vecka som kvinnor gör om hon hade haft tillräckligt med ork efter arbetet på redaktionen. Detta beror enligt Josefson (2005) på kvinnors och mäns olika syn på städning.

5.3 Kvinnans kamp mot jämställdhet

Det är inte bara kvinnors och mäns tankesätt kring hushållssysslor som skiljer sig enligt Josefson (2005). Även i arbetet har kvinnor och män olika synpunkter på hur saker och ting ska skötas. Detta kan vara till fördel om båda parter tar sig tid och lyssnar på varandras åsikter eftersom vi lär av varandra. Kvinnor kan dock ha problem med att tas på allvar och göra sig

hörda bland männen. Detta beror enligt Marklund och Snickare (2005) på traditionella mönster som lever kvar i samhället. Annika i *Sprängaren* får ständigt köpslå om ordet när de har sammanträde på redaktionen. Den enda av männen som frivilligt ger henne ordet är Schyman eftersom han har fullt förtroende för Annikas arbetsinsats.

Kvinnor och män har inte lika värde i yrkesrollen, därmed är kvinnor inte heller betrodda på högre poster. Detta bidrar till att kvinnan har svårare att göra karriär. Undersökningen av Anna Wahl som Marklund och Snickare (2005) diskuterar i sin bok visar på hur män motarbetar kvinnan i arbetet. Han vill inte ge bort sin makt. De kvinnor som trots detta motstånd klättrar på samhällsstegen är tvingade att arbeta dubbelt så hårt som män i samma position menar Conradson och Rundquist (1997). Annika och Christina i Marklunds roman är typiska exempel på detta. De båda har i sin kamp om förtroendeuppdrag fått offra familjen. Dock har de olika personligheter och värderingar, liksom övriga människor i samhället. Annika har konstant dåligt samvete för familjen och saknar dem. Medan Christina lever till fullo för arbetet utan det minsta uns av ångestkval eller längtan efter familjen. Deras likheter är att de båda trivs med sina arbeten och upplever dem som mindre kravlösa än hushållsarbetet.

Ålder har betydelse för hur kvinnor formar sin vardag. En kvinna under fyrtio med små barn, som Annika i *Sprängaren*, har svårare att få tiden att räcka till för arbete och privatliv. För kvinnor över fyrtio år som till exempel har vuxna barn som har flyttat hemifrån eller är barnlösa har mindre problem att få tiden att räcka till. Kvinnor som män är båda i behov av egen tid för att ladda batterier. Det betyder inte tvunget att man behöver vara ensam utan man kan samla nya krafter då man umgås med familjen i lugn och ro. Det som allmänt brukar kallas kvalitetstid med familjen.

5.4 Genus

Genus är inte biologiskt betingat utan det är någonting vi fostras till. Det är traditioner som har format kvinno- respektive mansrollen. Josefson (2005) hävdar att redan innan flickor och pojkar börjar skolan är de medvetna om vilka normer som gäller för de olika könen. Föreställningar om hur kvinnor och män ska vara lever kvar trots att samhället har förändrats genom tid. När samhället utvecklas skulle också de manliga och kvinnliga rollerna förändras, men så är inte fallet. Könsrollerna kanske inte heller uppfattas lika sett ur manligt och kvinnligt perspektiv. Marklund har diktat upp två kvinnor, Annika och Christina, ur ett kvinnligt

perspektiv som skiljer sig från det traditionella mönster som speglar sig i samhället. Dessa kvinnor kämpar för att nå respekt i männens värld. De är självständiga och målinriktade.

6 Sammanfattning

Genusperspektivet är ett ämne som är i hetluften idag. Studierna är många kring kvinnligt och manligt och för den som vill studera ämnet närmare är litteraturen oändlig. Liza Marklund är en av många författare som vill lyfta fram kvinnans ställning i samhället. Hon vill visa att kvinnan liksom mannen har egenskaper som gör henne till en tänkbar ledande. Med huvudfiguren Annika som chef i *Sprängaren* ger hon exempel på hur svårt det kan vara för en kvinna att vinna förtroendet hos kollegerna, både manliga och kvinnliga. Chefspositionen kan dock vara svår att kombinera med familjelivet, främst om man har småbarn. För att klara av både arbete och familj krävs det att sysslorna i hemmet fördelas lika mellan mannen och kvinnan. Liksom karaktärerna Thomas och Annika gör i Marklunds roman. I annat fall kan man göra som karaktärerna Christina och Bertil gör och anlita städhjälp.

Samhället är hektiskt idag och förväntningar på människor, kvinnor som män, är höga. Numera är flertalet kvinnor yrkesverksamma och vill hon göra karriär får hon arbeta dubbelt så hårt som mannen. Det är också till hennes fördel om hon har ett fördelaktigt yttre och är villig att offra familjen. Men den väsentliga skillnaden ligger i att barnomsorgen och skolnätet är väl utbredd, vilket gör att kvinnor som exempelvis Annika kan ta för sig av arbetsmarknadens tjänster.

Litteraturförteckning

Primärlitteratur:

Marklund, Liza (1998). *Sprängaren*. Smedjebacken: Fälth & Hässler

Sekundärlitteratur:

Andersson, Hans & Teleman, Ulf: redaktörer (1995). *Hon och Han*. Lund: Studentlitteratur.

Conradson, Birgitta & Rundquist, Angela (1997). *Karriärkvinnan – Myt och verklighet ur etnologiskt perspektiv*. Bjärnum: TA-tryck AB

Eriksson, Bengt (2002). *Deckarhyllan över 100 deckarförfattare från Hans Alfredson via Karin Fossum och Ian Rankin till Helena Zweigbergk*. Lund: Bibliotekstjänst

Josefson, Helena (2005). *Genus – hur påverkar det dig?*. Kristianstad: Kristianstad boktryckeri AB.

Marklund, Liza & Snickare, Lotta (2005). *Det finns en särskild plats i helvetet för kvinnor som inte hjälper varandra*. Falun: ScandBook AB.

Lundin, Bo, Matz, Kerstin & Trenter, Ulla (2000). *Kvinnor & deckare – en läsebok från jury*. Göteborg: Chalmers Reproservice.

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket (SAOL), Norge: NordBook

Internetadresser:

<https://www.forflex.se>. 2006- 04-13

<https://www.scb.se>. ”På tal om kvinnor och män 2004.” 2006-06-05:

- Barnomsorg, 1972-90 SCB, 2003, Skolverket
- ”Jämt och ständigt”, Regeringens skrivelse till Riksdagen om Regeringens handlingsplan för jämställdhetspolitiken. Skr 2002/2003:140